

Reformaatio- ajan aarteita savolaisesta pappilasta

Terhi Kiiskinen: Viisi Ruotsin reformaatioajan lähdeitä Suomessa. Suomen historian lähdeitä 9. SKS, 2010. 399 s.

Dosentti Terhi Kiiskisen toimittama *Viisi Ruotsin reformaatioajan lähdeitä Suomessa* sisältää nimensä mukaisesti edition ja käännöksen 1500-luvulta peräisin olevasta käsikirjoituksesta. Kiiskinen työskentelee Helsingin yliopistossa teoreettisen filosofian oppiaineessa ja on tutkinut muun muassa uuden ajan alun oppi- ja kirjahistoriaa. Nyt kyseessä oleva kirjanen, kuten Kiiskinen itse sitä nimittää, löytyi

1990-luvulla Nilsin Aholansaaren pappilan kirjastosta monen muun kiinnostavan niteen joukosta. Koostamäkäsikirjoitus sisältää kopiot viidestä eri uskonnollisia teemoja käsittelevästä tekstistä. Ensimmäinen niistä on Laurentius Olain katekismus vuodelta 1560, toinen on kuvaus vuoden 1562 piispankokouksesta Tukholmasta, kolmas teksti sisältää sielunhoidollisia ohjeita rippi-isille ja neljäs teksti puolestaan on katolilaisuuteen kohdistuva pilkkaruno. Käsikirjoituksen viides ja viimeinen tekstikokonaisuus on Eric Falckin kirjoittama lohdutuskirjanen odottaville äideille. Osa näistä tekstikopioista on säilynyt ainoastaan tässä kyseisessä käsikirjoituksessa.

Teoksen johdannossa Kiiskinen kertoo käsikirjoituksen löytämisestä ja pohtii kirjasen syntyvaiheita ja mahdollista reittiä Aholansaaren kirjahyllyyn. Sinänsä kiinnostavat kertomukset pappilan viimeisten asukkaiden, rovasti ja ruustinna Hyvämäen, sukulaisverkostoista ja kytköksistä herännäisyyteen eivät valota itse käsikirjoituksen tarinaa juurikaan. Sen sijaan Kiiskinen pystyy oivallisesti haarukoimaan käsikirjoituksen mahdollista ajoitusta siitä löytyvien vuosilukujen ja toisaalta myös henkilöiden avulla. Hän uskoo ajoituksen sijoittuvan 1560–1580-luvuille. Johdantoon sisältyvät myös lyhyet taustaluvut Kustaa Vaasan hallintokaudesta ja reformaatioliikkeestä. Reformaatio muodostuukin käsikirjoitusta selittäväksi kontekstiksi niin taustalukujen kuin myöhemmin tulevien selitystenkin kautta.

Teoksen ensimmäinen varsinaisen pääluvun sisältää tekstien editiot ja suomennokset. Sisällön tutkimiseen Kiiskinen on käyttänyt paljon aikaa ja tekstien litteroinnit on tehty huolella. Myös käännökset vaikuttavat sujuvilta ja alkupe räiseen tekstiin vertaaminen onnistuu helposti samalta aukeamalta. Lisäkiitoksen ansaitsee myös alkuperäisenä säilytetty rivijako ja hy-

vien editointiperiaatteiden noudattaminen. Kiiskisen omat lisäykset tai tulkinnat on erotettu tekstistä näkyvästi. Näin edition ja alkuperäisen käsikirjoituksen tarkasteleminen rinnakkain onnistuu ongelmitta. Tekstit ovat itsessään hyvin mielenkiintoisia. Varsinkin piispankokouksen pöytäkirjamainen kuvaus ja lohdutuskirjanen odottaville äideille tuovat kiinnostavia näkökulmia reformaatioajan kristillisyyteen. Piispankokouksessa arkkipiispa on nostanut esiin teologisia kysymyksiä, joiden avulla on selvästi tehty eroa katolilaiseen uskoon. Kantaa otetaan niin ehtoolliseen, alttarien lukumäärään kuin kirkkojen koristuksiinkin. Lohdutuskirjanen puolestaan kuvaa kirkon suhtautumista äidiksi tulemiseen ja etenkin synnyttämiseen. Synnytyskivut tulisi ottaa nöyryin mielin vastaan, sillä tekstin mukaan nainen voi näiden kärsimysten kautta päästä lähemmäksi Jumalaa.

Kirjan toinen pääluvun koostuu tekstien selitysosasta. Kiiskinen kommentoi jokaista tekstiä erikseen kertoen samalla myös taustatietoja esimerkiksi kirjoittajasta tai tekstiin liittyvistä tapahtumista. Yksittäisten lainausten kautta hän pyrkii selittämään kyseisen tekstin suhdetta reformaatioajan ajatteluun. Kiiskinen on verrannut teksteistä löytyviä sitaatteja eri Raamatun käännöksiin ja pohtinut sanojen ortografiaa. Teoksesta puuttuvat kuitenkin lähes kokonaan käsikirjoitusta koskevat fyysiset tiedot, jotka omalta osaltaan auttaisivat sen historian selvittämisessä. Paperista mahdollisesti löytyvät vesileimat ja käsikirjoituksen vihorakenteen tarkempi tutkiminen voisivat antaa vastauksia nyt avoimeksi jääneisiin kysymyksiin. Vihorakenteen tarkasteleminen selvittäisi tekstien keskinäistä suhdetta, ja parhaassa tapauksessa vesileimat vahvistaisivat käsikirjoituksen ajoittamiseen liittyviä pohdintoja.

Käsikirjoitusta on mahdollista tutkia jossain määrin myös verkossa, sillä sen faksimile-versio on luettavissa SKS:n verkkosivuilla. Faksimile on julkaistu PDF-tiedostona, joka jo sinällään rajoittaa sen käytettävyyttä. Kuvat ovat aika pieniä ja tarkennettaessa teksti puuroutuu, jolloin lukemisesta tulee melkein mahdotonta. Lähempi tarkastelu jääneeikin alkuperäisen käsikirjoituksen varaan. Tutkijana toivoisin, että alkuperäisaineistojen kuvaamiseen ja digitointiin panostettaisiin niin, että lopputulos olisi oikeasti hyödyllinen ja käyttökelpoinen alan tutkimukselle. Nykyisellään niihin käytetty raha tuntuu menevän osittain hukkaan.

Viisi Ruotsin reformaatioajan lähdettä Suomessa on osoitus siitä, että yksittäisiä käsikirjoituksia ja tekstejä todellakin kannattaa tutkia. Kiiskisen ajatuksena on selvästi ollut tuoda monella tapaa ainutlaatuiset tekstit kaikkien ulottuville. Toisaalta hän myös rohkaisee muita tarttumaan kyseiseen käsikirjoitukseen, sillä tutkittavaa siinä riittää edelleen.

– MARIA KALLIO